

ВІДГУК

офіційного опонента про дисертацію

Задорожньої Ірини Володимирівни

«Географічна лексика лівобережних середньонадніпрянських говірок:

склад, варіювання семантичної структури»,

подану на здобуття наукового ступеня

кандидата філологічних наук

зі спеціальності 10.02.01 – українська мова

(Київ, 2021. – 332 с.)

Різномасштабне системне вивчення лексики з докладною увагою до всіх тематичних груп та до взаємозв'язків між ними є одним із актуальних завдань сучасної лінгвістики. Географічна термінологія, у семантиці якої закріплена практика освоєння людиною довкілля, для якої характерна значна розгалуженість, самотність лексичного фонду, особлива структурна організація, вивчена не в усіх діалектах, а тому потреба її студіювання очевидна.

Тема кандидатської дисертації І. В. Задорожньої присвячена проблемі номінації в галузі діалектної географічної лексики середньонадніпрянських говірок Лівобережної Черкащини; вона своєчасна й актуальна для української діалектології. Рецензоване дослідження географічної термінології лівобережних середньонадніпрянських говірок цінне тим, що воно удокладнює системне послідовне вивчення українського континууму як цілості і зменшує лакунарність у представленні цієї групи лексики в просторі української мови, розширює знання про результати багатовікових спостережень мовців за природними об'єктами, про світосприймання, духовну й культурну спадщину носіїв середньонадніпрянського діалекту. До того ж у роботі вперше в україністиці зроблено спробу порівняльної характеристики лексико-семантичних особливостей народної географічної термінології лівобережних середньонадніпрянських говірок із номенами,

засвідченими в інших ареалах української мови, із відомими в українській літературній мові. Актуальність дисертації визначає також потреба збереження записаної дослідницею народної географічної лексики та необхідність із максимальною повнотою описати її, оскільки такий підхід є підґрунтям створення лексикографічних праць національного характеру (Словника українських народних говорів, Лексичного атласу української мови, тематичних діалектних словників).

Безсумнівна наукова новизна дослідження І. В. Задорожньої, адже дослідниці вдалося вперше в українській діалектології засвідчити й описати географічну лексику лівобережних середньонаддніпрянських говірок, змоделювати її структурну організацію, дослідити способи мотивації, семантику та просторове варіювання. Для цього дисертантка створила питальник, зібрала матеріал і проаналізувала його з увагою до просторової поведінки.

Безперечною є практична цінність роботи: її визначає можливість використання в лексикографічній практиці, у топонімічних розвідках, під час створення узагальнювальних праць із діалектології, у лінгводидактиці вищої і середньої школи.

Варто відзначити продуманість методології добору джерел дослідження. Основним матеріалом дисертації І. В. Задорожньої стали польові записи діалектної лексики з 16 говірок (аудіозаписи спонтанного мовлення респондентів становлять понад 38 годин звучання). Крім цього, використано інформацію друкованих та рукописних матеріалів, лексикографічних праць української та інших мов і діалектів. Це дозволило дисертантці не тільки зафіксувати народні назви географічних об'єктів, зокрема їхні фонетичні, словотвірні, акцентуаційні варіанти, але й зробити важливі висновки про їхнє функціонування в мовленні носіїв сучасних лівобережних середньонаддніпрянських говірок Черкащини.

Із метою докладного системного вивчення лексичного складу говірок досліджуваного ареалу І. В. Задорожня застосувала комплексний підхід щодо

методів і методик дослідження діалектних явищ (с. 23), поєднання яких є найбільш ефективним для розв'язання поставлених нею завдань. Принагідно зауважимо, що висловлені в тексті дисертації окремі узагальнення, як-от «більшість назв досліджуваної тематичної групи лексики» (с. 92), потребують конкретизації, бо задекларовані в роботі прийоми кількісних підрахунків використані зрідка.

Заслуговує на схвалення чітка структура рецензованої дисертації, композиційну цілісність якої забезпечує виразний розподіл матеріалу і підходів до його аналізу за розділами. Логіка їх виокремлення та структурування зумовлена завданнями, які поставила перед собою І. В. Задорожня, і потребою реалізувати мету – проаналізувати склад, семантику і просторове варіювання географічної лексики в лівобережних середньонаддніпрянських говірках. Робота складається зі вступу, трьох розділів із висновками до кожного з них, загальних висновків, списку використаної літератури (259 позицій), додатків.

У Вступі відповідно до вимог ДАК України коротко, але переконливо обґрунтовано вибір теми, її актуальність, визначено об'єкт, мету й завдання, джерела й методи дослідження, аргументовано наукову новизну, теоретичне й практичне значення роботи, указано на її апробацію у виступах на конференціях і семінарах та в 5 одноосібних публікаціях.

У першому розділі дисертації «Аспекти вивчення діалектної географічної лексики» І. В. Задорожня спеціальну увагу присвятила оцінці стану вивчення діалектної географічної лексики в українському і слов'янському мовознавстві (с. 26–37); розглянула стан дослідження лексики середньонаддніпрянських говірок (с. 37–42). На підставі аналізу наукової літератури дослідниця змодельовала предмет свого вивчення, уклавши власну спеціальну програму-питальник, основою якої стала тема «рельєф» із «Програми для збирання матеріалів до Лексичного атласу української мови» проф. Й. О. Дзендзелівського і результати попередніх досліджень Т. В. Громко, О. К. Данилюк, С. В. Шийки та ін. Зібраний матеріал

